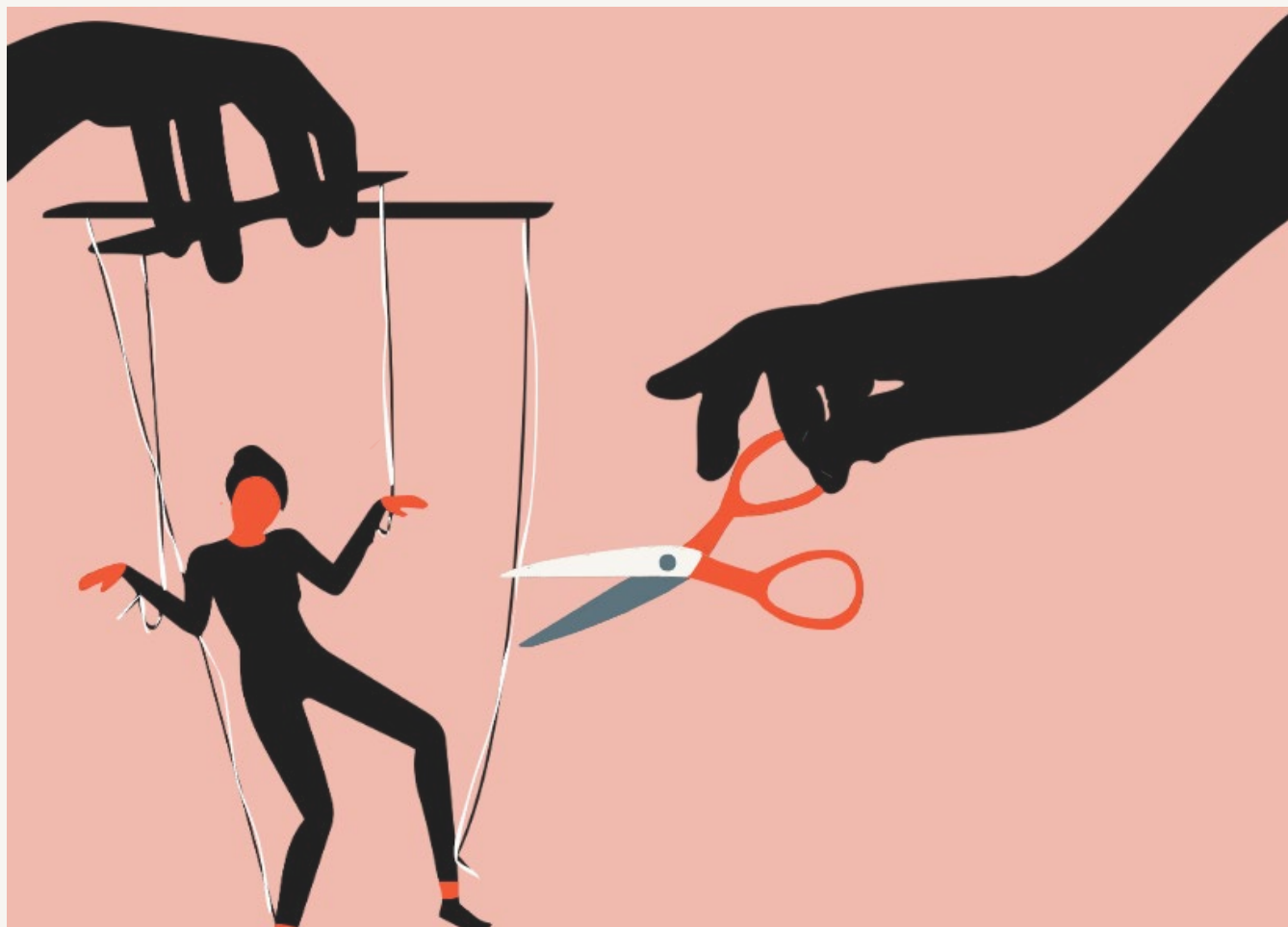

VRIJHEID ONDER DRUK?

**HOE SOCIO-CULTURELE ORGANISATIES EN
AMATEURKUNSTENORGANISATIES HUN KRITISCHE ROL
KUNNEN BEHOUDEN IN TIJDEN VAN VERANTWOORDING**

*LUNA ROJAS OLIVARES
BUREAUCRATISERING EN EFFICIËNTIE*

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	2-5
De spanning tussen autonomie en verantwoording	2
Methodologie	3
Het belang van autonomie.....	3-4
Autonomie: inhoudelijk en financieel	5
AUTONOMIE ONDER DRUK?	6-10
Autonomie en politieke inmenging.....	6-8
Verantwoording: tussen transparantie en planlast.....	9-10
AUTONOMIE EN SAMENWERKING: DE TOEKOMST?	11-14
Nieuwe ontwikkelingen.....	11
Autonomie en samenwerking: de toekomst?	12-13
Conclusie: een gedeelde koers.....	14
BIBLIOGRAFIE	15-16

INLEIDING

DE SPANNING TUSSEN AUTONOMIE EN VERANTWOORDING

Sociaal-culturele organisaties en amateurkunstenorganisaties vormen onmisbare schakels in onze samenleving. Ze brengen mensen samen, bevorderen maatschappelijke participatie en stimuleren persoonlijke ontwikkeling. Bovendien spelen ze een cruciale rol in het versterken van onze democratische cultuur. Deze organisaties fungeren als platforms waar burgers niet alleen informatie kunnen ontvangen, maar ook actief hun stem kunnen laten horen. Door het organiseren van debatten, lezingen en participatieprojecten stimuleren ze kritisch denken en versterken ze de burgerzin. (De Federatie, 2023b)

Maar wat gebeurt er als deze organisaties hun kritische stem verliezen? Wat kunnen beleidsmakers doen om de autonomie van deze sectoren te waarborgen? Wat hebben ze al gedaan? En hoe kunnen wij, als sociaal-culturele werkers, zelf bijdragen aan een grotere onafhankelijkheid en veerkracht van onze sector?

De kernvragen voor dit artikel ontstonden tijdens mijn stage bij een sociaal-culturele organisatie die zich richt op kunsteducatie en nauw verbonden is met de amateurkunstensector.

Tijdens deze periode werd ik geconfronteerd met een spanningsveld dat mijn aandacht heeft getrokken: de verantwoordingsdruk waarmee deze organisaties te maken hebben. Een tendens die past binnen een bredere maatschappelijke ontwikkeling waarin overheden steeds meer inzetten op controle, efficiëntie en meetbaarheid van gesubsidieerde initiatieven. De externe eisen, zoals de verplichting om gedetailleerde beleidsplannen en andere documenten in te dienen om werkingssubsidies te verkrijgen, leggen een grote druk op deze organisaties.

Tegelijkertijd botste ik op een aantal interessante artikelen waarin een groeiende bezorgdheid werd geuit over de autonomie van v.z.w.'s in de sociaal- culturele en amateurkunstsector als gevolg van politieke inmenging en controle.

Deze ervaringen brachten me ertoe te reflecteren op het centrale spanningsveld van dit artikel:

de spanning tussen autonomie en externe controle.

Politieke inmenging, zoals controle door politici en een te nauwe koppeling van subsidies aan de beleidsdoelen van de regering, vergroot het wantrouwen tussen de overheid en sociaal-culturele organisaties. Dit kan de inhoudelijke vrijheid van de organisaties beperken en hypothekeert hun kritische rol in de samenleving.

Tegelijkertijd maakt de afhankelijkheid van overheidssubsidies en de bijbehorende verantwoordingslast het vooral voor kleinere organisaties administratief zwaar. Het indienen van beleidsplannen met vastgestelde doelen en de verplichting tot uitgebreide rapportage slorpt niet alleen veel tijd en middelen op, maar beperkt ook de ruimte om in te spelen op veranderende maatschappelijke noden. Dit belemmert de slagkracht en flexibiliteit van deze organisaties.

INLEIDING

METHODOLOGIE

Dit artikel richt zich specifiek op Vlaamse sociaal-culturele volwassenorganisaties en, in bepaalde gevallen, ook op Vlaamse amateurkunstorganisaties. Beide sectoren worden vaak samen besproken, bijvoorbeeld door De Federatie, en vormen een essentieel onderdeel van het cultureel en maatschappelijk middenveld in Vlaanderen.

De inhoud is gebaseerd op literatuuronderzoek met regelmatige verwijzingen naar publicaties van **De Federatie**, de koepelorganisatie voor deze sectoren, en **Socius**, het steunpunt voor sociaal-cultureel werk. Daarnaast zijn een interview met een vertegenwoordiger van een sociaal-culturele volwassenorganisatie en observaties tijdens een GKO-bijeenkomst[1] eveneens waardevolle bronnen. In deze bijeenkomst deelden experts hun inzichten over het belang van autonomie in de kunst- en cultuursector. Tot slot ondersteunen beleidsdocumenten en praktijkervaringen deze analyse.

HET BELANG VAN AUTONOMIE

De autonomie van sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties is fundamenteel voor hun maatschappelijke impact. Deze organisaties vervullen een unieke rol in het maatschappelijk middenveld, dat zich positioneert tussen de entiteiten van de welfaremix: overheid, gemeenschap en markt (De Visscher & Verstraete, 2024, p.9). Hier kunnen zij als onafhankelijke actoren inspelen op maatschappelijke noden en bruggen slaan tussen verschillende belanghebbenden.

De autonome rol van sociaal-culturele organisaties wordt ondersteund door het **civiel perspectief**. Dit perspectief, verankerd in het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk, stelt dat organisaties onafhankelijk mogen bepalen welke standpunten ze innemen en hoe ze die verdedigen (Permentier, 2024). Deze onafhankelijke positie stelt hen in staat om maatschappelijke noden en onrechtvaardigheden te vertalen naar de publieke agenda, zonder gebonden te zijn aan de logica van markt of staat (Socius, n.d.-a).

Autonomie als motor voor maatschappelijke verandering

Autonomie geeft sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties de ruimte om nieuwe vormen van participatie en innovatie te ontwikkelen. Het biedt hen de vrijheid om maatschappijkritisch te blijven en oplossingen te zoeken voor problemen waar markten en overheden tekortschieten. Zoals Wascabi 2023 beschrijft, creëren zij een "humuslaag" voor alternatieven en verandering. Deze organisaties reageren niet alleen op maatschappelijke uitdagingen, maar dragen ook actief bij aan een inclusieve en rechtvaardige samenleving (De Federatie, 2024a).

Hun onafhankelijkheid stelt hen in staat om maatschappelijke 'forerunners' en kritische stemmen te blijven. Zoals Socius treffend stelt: "Sociaal-culturele organisaties ontstaan altijd als een antwoord op maatschappelijke verschuivingen en uitdagingen en nemen een format aan dat daarbij past" (Socius, n.d.-b).

[1] Een GKO-café is een maandelijks, laagdrempelige ontmoeting georganiseerd door het Gelijkekansenuverkeg (GKO), waar thema's uit de brede cultuursector besproken worden. Het biedt een platform voor uitwisseling van ideeën en ervaringen tussen professionals, beleidsmakers en andere betrokkenen.

INLEIDING

Door hun flexibiliteit en onafhankelijkheid kunnen deze organisaties effectief inspelen op complexe maatschappelijke vraagstukken, zoals de klimaatcrisis, migratie en sociale ongelijkheid. De rol van autonomie als katalysator voor verandering is niet nieuw. Sociaal-culturele organisaties hebben door de geschiedenis heen bijgedragen aan belangrijke maatschappelijke transitie's.

Historisch perspectief: het civiel perspectief in actie

De impact van sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties is diep geworteld in de geschiedenis van het middenveld.

In de 19de eeuw zorgden cultuurfondsen voor een democratisering van cultuur en onderwijs, wat de basis legde voor burgeremancipatie en zelfontwikkeling. Tijdens de verzuiling aan het einde van de 19de eeuw gaven verenigingen mensen een stem in de samenleving en droegen zij bij aan een krachtig maatschappelijk middenveld dat de politieke structuur beïnvloedde (Socius, n.d.-b).

Met de verschuiving van de verzuiling naar een focus op actuele thema's, zoals milieu en gendergelijkheid in de 20ste eeuw, en de opkomst van burgerinitiatieven in de 21ste eeuw, blijft het civiel perspectief centraal staan in de rol van het middenveld (Socius, n.d.-b).

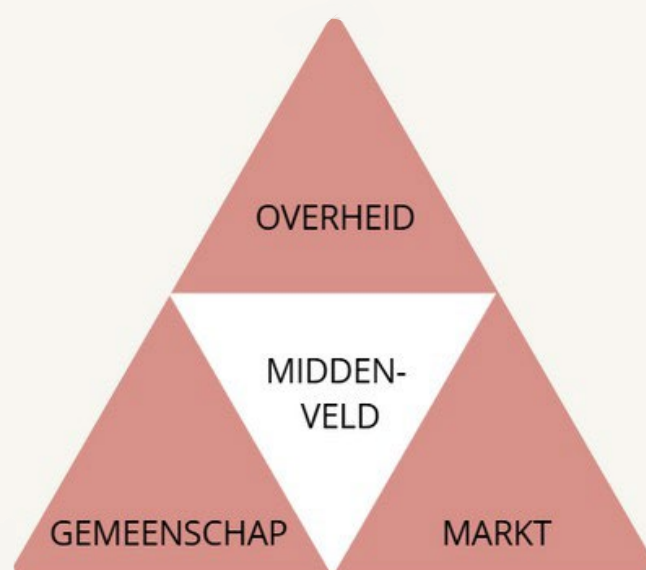
Het benadrukt dat maatschappelijke verandering van onderuit ontstaat, onafhankelijk van markt en staat. Autonomie is hierin essentieel; deze onafhankelijkheid stelt hen in staat om een evenwicht te bewaren en een tegenwicht te bieden tegen de mogelijke dominantie van één van de partijen binnen de welfaremix. (De Visscher & Verstraete, 2024, p.9)

Autonomie en politiserend werken: een sleutelrol in sociaal werk

De autonomie van sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties speelt een cruciale rol in het realiseren van politiserend werken, een krachtlijn van sterk sociaal werk.

Politiserend werken houdt in dat sociaal werkers en organisaties niet enkel individuen ondersteunen, maar ook structurele oorzaken van sociale ongelijkheid en onrechtvaardigheid aan de kaak stellen. Ze durven dominante denkpatronen en maatschappelijke belemmeringen in vraag te stellen en zoeken naar collectieve oplossingen om deze te overwinnen. (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2025).

Deze organisaties fungeren, zoals Hackethal & Raeymaeckers opmerken, vaak als **de 'luik in de pels' van het beleid**. Deze kritische rol wordt steeds uitdagender, nu het primaat van de politiek sterker wordt en sommige organisaties als ontrouw aan het democratisch verkozen bestuur worden bestempeld. (Hackethal & Raeymaeckers, 2023).

INLEIDING

AUTONOMIE: INHOUDELIJKE EN FINANCIËLE

Voordat ik dieper inga op de uitdagingen binnen de kunst- en cultuursector, wil ik stilstaan bij het begrip autonomie. Autonomie wordt gedefinieerd als “de vrijheid en mogelijkheid van een bepaalde eenheid – zoals een individu, organisatie of natie – om zelfstandig beslissingen te nemen” (Koops, 2024). Autonoom handelen betekent beslissingen nemen en acties uitvoeren op basis van eigen overtuigingen, waarden en inzichten, zonder directe invloed van anderen of externe druk (Koops, 2024).

Tijdens een GKO-café over autonomie in de kunst- en cultuursector werd het onderscheid tussen inhoudelijke en financiële autonomie expliciet benadrukt.

Inhoudelijke autonomie, zoals tijdens deze bijeenkomst beschreven, sluit aan bij de genoemde definitie van autonomie. Er werd daarnaast gewezen op het recht van organisaties om maatschappijkritische standpunten in te nemen, vrij te experimenteren, meningen te uiten en ruimte te bieden voor mogelijk controversieel activisme.

Financiële autonomie verwijst daarentegen naar de mate waarin organisaties onafhankelijk zijn van subsidies of andere externe financiers om hun visie en doelen te realiseren. Financiële onafhankelijkheid stelt hen in staat om vrij te opereren en te reageren op maatschappelijke tendensen zonder gebonden te zijn aan opgelegde kaders of verwachtingen.

Het risico ontstaat wanneer inhoudelijke en financiële autonomie te sterk met elkaar verweven raken (Vrede vzw, Victoria Deluxe, action zoo humain, viernulvier, & Stad Gent, 2024).“

Het wordt pas gevaarlijk,” stelde een expert tijdens de GKO-bijeenkomst, “wanneer de inhoudelijke vrijheid van organisaties wordt beperkt door de angst om financiële steun te verliezen.” Deze angst kan ertoe leiden dat organisaties bepaalde standpunten of thema’s vermijden, uit vrees voor financiële gevolgen.

“**Het wordt pas gevaarlijk, wanneer de inhoudelijke vrijheid van organisaties wordt beperkt door de angst om financiële steun te verliezen.**”

AUTONOMIE ONDER DRUK?

AUTONOMIE & POLITIEKE INMENGING

Controle en verantwoording: legitiem, maar beperkend

De overheid erkent het belang van sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties als essentiële pijlers van een democratische samenleving. Dit wordt expliciet onderschreven in beleidsdocumenten zoals het decreet

Sociaal-Cultureel

Volwassenenwerk, waarin het civiele perspectief en de autonomie van deze organisaties als kernwaarden worden erkend (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2023). Het vertrouwen dat in deze organisaties wordt gesteld, is cruciaal voor hun rol als onafhankelijke actoren binnen de samenleving.

Tegelijkertijd neemt het debat over controle, verantwoording en vertrouwen binnen de sector de laatste jaren sterk toe. De overheid heeft de taak om het correcte gebruik van publieke middelen te waarborgen en als beheerder van deze middelen ziet zij het als haar taak om transparantie en rechtmatigheid te garanderen, zodat subsidies op een efficiënte en maatschappelijk verantwoorde manier worden ingezet. Incidenten, zoals het misbruik van subsidies bij organisaties als Let's Go Urban, hebben het belang van transparantie binnen de sector onderstreept (Knack, 2024).

Vanuit dit perspectief wordt gedetailleerde verantwoording beschouwd als cruciaal om het vertrouwen van het publiek in het subsidieverleningssysteem te waarborgen. Subsidieverstrekking brengt namelijk een gedeelde verantwoordelijkheid met zich mee voor het behalen van de beoogde resultaten. Beleidsmakers zien transparantie als een essentieel instrument, niet alleen om verantwoording af te leggen, maar ook om tijdig bij te sturen waar nodig.

Aan de andere kant voelen sociaal-culturele organisaties zich steeds vaker beperkt door de manier waarop de overheid controleert. Transparantie wordt erkend als noodzakelijk, maar de huidige eisen, zoals uitgebreide beleidsrapportages en soms onduidelijke beoordelingscriteria, creëren een klimaat waarin organisaties zich minder vrij voelen om innovatief en maatschappijkritisch te handelen. Bovendien legt de verantwoordingsdruk een onevenredige last op vooral kleinere organisaties.

Het gevolg is dat meer tijd wordt besteed aan het voldoen aan externe eisen dan aan de kernmissie van de organisatie: het inspelen op maatschappelijke noden. Veel organisaties ervaren dit als een verschuiving van vertrouwen naar controle, waarbij verantwoording niet langer een middel is om samenwerking te versterken, maar een mechanisme dat hun inhoudelijke vrijheid belemmert. Deze dynamiek ondermijnt niet alleen de slagkracht van de sector, maar tast ook het wederzijdse vertrouwen tussen overheid en organisaties aan.

AUTONOMIE ONDER DRUK?

Primaat van de politiek

Naast administratieve controle speelt ook het primaat van de politiek een groeiende rol in de beperking van autonomie. Politieke inmenging dwingt organisaties steeds vaker om hun inhoudelijke keuzes af te stemmen op politieke prioriteiten. Sociaal-culturele organisaties worden geconfronteerd met politieke bemoeienis die verder gaat dan enkel toezicht op correcte besteding van middelen. Dit kan ertoe leiden dat de meerstemmigheid in de samenleving afneemt of zelfs tot zelfcensuur, waardoor organisaties terughoudend worden in het uiten van kritische standpunten. (Knack, 2023)

Beleidsvoorbeelden: spanning tussen regels en autonomie

Een concreet voorbeeld van deze spanning is de introductie van een bepaling in het Decreet Sociaal-Cultureel Werk in 2022, die organisaties verbiedt om te segregeren op basis van etnisch-culturele afkomst. Hoewel deze regel was bedoeld om transparantie te verhogen en gelijke kansen te bevorderen, ervoeren veel betrokkenen deze toevoeging als een signaal van wantrouwen vanuit de politiek. Organisaties die werken met specifieke doelgroepen, zoals mensen met een andere etnisch-culturele achtergrond, zagen hierin een impliciete kritiek op hun werking. Volgens De Federatie gaf de bepaling "een fout politiek signaal dat vertrekt van wantrouwen, in tijden waarin onze organisaties belangrijker zijn dan ooit en alle duwtjes in de rug kunnen gebruiken" (De Federatie, 2022).

“Een fout politiek signaal dat vertrekt van wantrouwen, in tijden waarin onze organisaties belangrijker zijn dan ooit en alle duwtjes in de rug kunnen gebruiken.”

Op 16 oktober 2023 diende De Federatie zelfs een beroep in bij het Grondwettelijk Hof om dit artikel te schrappen. Ze argumenteerde dat organisaties in het sociaal-culturele werk een brugfunctie vervullen in de samenleving en dat een regel rond segregatie, hoe goedbedoeld ook, onzekerheid creëert over de inhoudelijke keuzes van organisaties. Bovendien benadrukte de Federatie dat vage formuleringen in regelgeving, zoals die rond segregatie of beleidsdoelstellingen, leiden tot een gevoel van controle en organisaties ontmoedigen om kritische of experimentele projecten op te zetten uit angst voor sancties of subsidieverlies (De Federatie, 2022).

Een ander concreet voorbeeld van de spanning tussen autonomie en controle is de situatie rond Vrede vzw en GetBasic, de organisatie achter DeWereldMorgen. In 2023 stelde parlamentslid Marius Meremans (N-VA) vragen aan voormalig minister van Cultuur Jan Jambon over de standpunten die deze organisaties innamen, met name hun openlijke steun voor de Palestijnse zaak. Dit leidde tot extra inspecties door de administratie, met mogelijke sancties zoals de intrekking van subsidies. Hoewel de inspecties geen onregelmatigheden aan het licht brachten, werd besloten tot permanente monitoring van deze organisaties. Deze voortdurende controle creëert een klimaat van wantrouwen en onzekerheid, waarin organisaties voorzichtig worden in hun inhoudelijke keuzes uit angst voor politieke repercussies (Permentier, 2024).

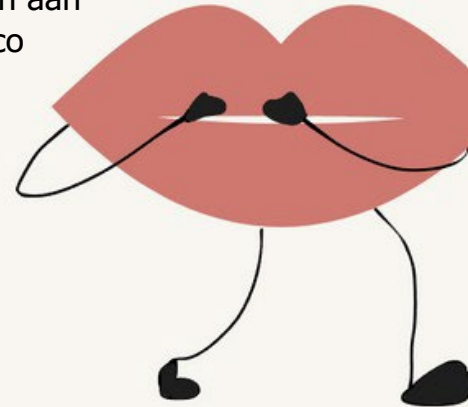
AUTONOMIE ONDER DRUK?

Zelfcensuur als indirect gevolg

Deze voorbeelden passen binnen een bredere trend waarin het vertrouwen tussen de overheid en sociaal-culturele organisaties onder druk staat. Incidenten en beleidswijzigingen hebben niet alleen invloed op het beleid, maar veranderen ook de dynamiek binnen de sector zelf. Dit kan leiden tot een subtiele vorm van **zelfcensuur**.

Organisaties worden voorzichtig in het innemen van kritische standpunten, uit angst voor de mogelijke gevolgen zoals het verlies van subsidies. Tijdens de GKO-bijeenkomst werd benadrukt dat deze druk vooral voelbaar is in verkiezingstijd en bij de start van nieuwe beleidsperiodes, wanneer de goedkeuring van subsidiedossiers cruciaal is. Deze onzekerheid kan organisaties beperken in hun inhoudelijke vrijheid en hun vermogen om bij te dragen aan democratische meerstemmigheid. Volgens betrokkenen bestaat het risico dat hierdoor de civiele ruimte wordt verkleind, omdat organisaties het gevoel krijgen zich niet volledig te kunnen uitspreken over politiek gevoelige thema's. Deze tendens kan hun rol als kritische en onafhankelijke spelers in het maatschappelijke debat ondermijnen (Vrede vzw, et al., 2024).

Reactie vanuit de sector

Als reactie op deze toenemende druk keurden de lidorganisaties van De Federatie in april 2024 unaniem een resolutie goed die de Vlaamse regering oproept om te blijven inzetten op vrije en autonome organisaties binnen het sociaal-cultureel werk en de amateurkunsten.

De resolutie benadrukt het belang van het civiel perspectief en de inhoudelijke autonomie van organisaties, zonder inmenging in hun keuze van thema's, doelgroepen of werkwijzen (De Federatie, 2024b). De resolutie onderstreept dat het behoud van autonomie niet alleen cruciaal is voor de werking van deze organisaties, maar ook voor hun vermogen om maatschappijkritisch en innovatief te blijven.

AUTONOMIE ONDER DRUK?

VERANTWOORDING : TUSSEN TRANSPARANTIE EN PLANLAST

Zoals eerder vermeld, vloeit de verplichting om gedetailleerde beleidsstukken en rapportages aan te leveren voort uit de gerechtvaardigde behoefte van overheden om transparantie te waarborgen en het gebruik van publieke middelen te verantwoorden. Toch heeft een wederzijds wantrouwen tussen de overheid en sociaal-culturele organisaties, mede als gevolg van eerdere incidenten, de relatie tussen beide actoren beïnvloed. Dit wantrouwen kwam duidelijk naar voren in praktijkervaringen binnen een sociaal-culturele organisatie en tijdens observaties op een GKO-bijeenkomst.

Tijdens interne vergaderingen klinkt vaak frustratie over de verantwoordingsdocumenten die moeten worden aangeleverd om subsidies te verkrijgen. Dit wantrouwen werd ook zichtbaar in opmerkingen zoals: "Ze lezen om te schrappen." Deze uitspraak wijst op de perceptie dat opvolgingsmechanismen soms meer gericht lijken op 'controle' en het zoeken naar tekortkomingen dan op het versterken van de (financiële) beheer- en uitvoeringscapaciteit van maatschappelijk relevante organisaties. Deze houding kan een extra druk leggen op organisaties, vooral kleinere organisaties die al beperkte middelen hebben om te voldoen aan administratieve vereisten.

Het fenomeen van over-verantwoording

Een direct gevolg van dat wantrouwen is de tendens tot 'over-verantwoording'. In een poging om hun positie als subsidieontvanger te versterken, verzamelen sommige organisaties meer gegevens dan strikt noodzakelijk is.

Dit verschijnsel illustreert hoe organisaties zichzelf proberen te onderscheiden in een concurrerende markt, vaak ten koste van hun interne werkdruk en focus (Serrien, 2023). Zoals Serrien aangeeft: "Sociale professionals vinden dat deze systemen steeds vaker doorschieten. De verantwoordingsstukken zijn te gedetailleerd. En om zich nadrukkelijker in de markt te zetten, verzamelen organisaties soms meer dan wat de overheid vraagt" (Serrien, 2023, sectie Verantwoordingstukken).

Hoewel begrijpelijk, brengt dit proces vooral voor organisaties met een klein team grote uitdagingen met zich mee. Zij moeten aan dezelfde complexe verantwoordingsmechanismen voldoen als grotere spelers, maar missen vaak de middelen en mankracht om deze efficiënt te beheren. Hierdoor verschuift de focus van de kernmissie –het bijdragen aan maatschappelijke verandering– naar het voldoen aan externe eisen.

Tijdens praktijkervaring bij een socio-culturele organisatie werd dit probleem duidelijk zichtbaar: door beperkte capaciteit moesten administratieve verplichtingen vaak voorrang krijgen boven het ontwikkelen van nieuwe projecten en initiatieven.

AUTONOMIE ONDER DRUK?

Deze "David tegen Goliath"-situatie maakt het ongelijke speelveld zichtbaar. Waar grotere organisaties de middelen en mankracht hebben om deze processen efficiënt af te handelen, worden kleinere organisaties juist belemmerd door hun beperkte capaciteit. Tijd en energie die aan administratieve taken worden besteed, kunnen niet worden geïnvesteerd in hun kernactiviteiten, zoals het inspelen op nieuwe maatschappelijke noden of het ontwikkelen van innovatieve projecten. Hierdoor verliezen juist de kleine, lokale spelers – die vaak het nauwst verbonden zijn met hun gemeenschap en de sociale cohesie versterken – hun slagkracht.

Van wantrouwen naar vertrouwen

Deze voorbeelden onderstrepen dat het herstellen en versterken van wederzijds vertrouwen tussen de overheid en sociaal-culturele organisaties essentieel is. Transparantie en proportionaliteit binnen zowel de aanvraagprocedure als binnen de verantwoordingsprocedure, zijn belangrijke elementen binnen een efficiënt en doeltreffend subsidiebeleid.

Transparantie: door duidelijk en open te communiceren over de criteria, procedures en beslissingen, kunnen overheden het vertrouwen van organisaties (terug)winnen. Het verduidelijkt hoe en waarom bepaalde vereisten nodig zijn of beslissingen genomen worden. Door duidelijke richtlijnen en criteria te bieden, kunnen aanvragers beter voorbereid zijn en kunnen beoordelaars sneller en nauwkeuriger beslissingen nemen.

Proportionaliteit: wanneer de administratieve lasten en vereisten in verhouding staan tot de omvang en het doel van de subsidie, verlaagt dat de bureaucratische lasten voor zowel de aanvrager als de beoordelaar van de subsidie. Proportionaliteit helpt bij het bereiken van de doelen zonder overmatige of onnodige beperkingen op te leggen aan de begunstigden. Dit zorgt ervoor dat de subsidies daadwerkelijk bijdragen aan organisatieversterking en het behalen van de vooropgestelde resultaten.

Echter, wanneer deze instrumenten worden ervaren als controlerend of beperkend, kan dit juist het vertrouwen schaden en de werking van de organisaties onder druk zetten. Het is daarom aan zowel beleidsmakers als de sector om een balans te vinden die vertrouwen opbouwt, terwijl de autonomie en slagkracht van organisaties behouden blijven. Alleen zo kunnen zij zich blijven richten op hun kerntaken: het stimuleren van maatschappelijke participatie, het bevorderen van inclusie en het versterken van democratische waarden.

AUTONOMIE EN SAMENWERKING : DE TOEKOMST?

NIEUWEONTWIKKELINGEN

Recentelijk zijn er enkele veelbelovende ontwikkelingen geweest die de sector kunnen versterken. Een belangrijke stap was de beslissing van het Grondwettelijk Hof op 19 september 2024 om de omstreden subsidievoorwaarde in verband met segregierend werken in het decreet sociaal- cultureel werk te vernietigen. Het Hof oordeelde dat deze bepaling te vaag was en niet voldeed aan het rechtszekerheidsbeginsel, wat leidde tot opluchting binnen de sector (De Federatie, 2024c). Geukens stelt: "We zijn tevreden dat het beleidskader opnieuw helder is voor onze organisaties en dat de beoordelingscommissies volgend jaar met duidelijke richtlijnen aan de slag kunnen. Dit is goed nieuws voor de volledige sector" (zoals geciteerd in De Federatie, 2024c).

Het Vlaams Regeerakkoord 2024-2029 erkent de belangrijke rol van het maatschappelijk middenveld en roept 2028 uit tot het jaar van de amateurkunsten, waarmee de waarde van amateurkunsten als cruciale partners binnen cultuurparticipatie en -educatie wordt onderstreept. Daarnaast belooft de regering de administratieve druk te verlichten door de verplichting om alle drie de maatschappelijke rollen (de verbindende, kritische en laboratoriumrol) op te nemen, te schrappen. Dit geeft organisaties meer ruimte om hun werking autonoom in te vullen (De Federatie, 2024d).

De beleidsnota Cultuur zet vertrouwen en autonomie voorop. Minister Gennez benadrukt dat overregulering moet worden vermeden en ziet dialoog en samenwerking met de sectoren als essentieel. Deze open en transparante aanpak biedt perspectief op toekomstige hervormingen en versterking van het cultuurveld. Tegelijkertijd erkent de nota de cruciale rol van sociaal-culturele organisaties in tijden van eenzaamheid en polarisering, als plekken waar mensen samenkomen rond maatschappelijke thema's (De Federatie, 2024e).

Deze ontwikkelingen tonen een positieve trend waarin de overheid de autonomie van sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties wil versterken. Door administratieve lasten te verlagen en regelgeving te herzien, wordt een basis gelegd voor een samenwerking tussen overheid en middenveld, gebouwd op wederzijds vertrouwen.

AUTONOMIE EN SAMENWERKING: DE TOEKOMST?

BLIK OP DE TOEKOMST

Hoewel deze beleidswijzigingen veelbelovend zijn, blijft het afwachten hoe deze zich in de praktijk zullen ontplooiën. Vooral de invulling en implementatie van de effectieve vermindering van administratieve lasten, roept vragen op. Daarnaast blijft de financiële druk op de sector groot, mede door het 'voor wat, hoort wat'-principe dat aan subsidies is gekoppeld (De Federatie, 2024d).

Dit principe houdt in dat organisaties die overheidssteun ontvangen, niet alleen duidelijk moeten maken hoe ze de middelen inzetten, maar ook concreet moeten aantonen dat de beoogde resultaten worden behaald. Subsidies worden gekoppeld aan meetbare prestaties of doelen, zoals het bereiken van een minimumaantal bezoekers, het organiseren van specifieke activiteiten, of het behalen van bepaalde maatschappelijke impact. De verantwoordelijkheid ligt dus bij de gesubsidieerde organisaties om te bewijzen dat zij efficiënt en effectief werken.

Toch is er hoop. Minister Gennez benadrukt in haar visie het belang van dialoog en samenwerking met de sector, met als doel overregulering te vermijden. Dit wijst op een stap in de juiste richting, maar het succes ervan hangt grotendeels af van hoe effectief de sector wordt betrokken bij de verdere uitwerking van deze hervormingen. Zal de sector in staat zijn om een actieve stem te krijgen in het proces en invloed uit te oefenen zonder daarbij haar kernmissie uit het oog te verliezen?

Partnerschap met de politiek: een kwestie van vertrouwen

Tijdens het GKO-café werd het belang van een hernieuwd partnerschap tussen sociaal-culturele organisaties en de politiek besproken, gebouwd op vertrouwen en gedeelde doelen. Vooral grotere organisaties, met hun toegang tot middelen en beleidsmakers, werden gezien als dragers van een bijzondere verantwoordelijkheid. Hoewel hun politieke connecties hen in staat stellen de sector te vertegenwoordigen en beleidsveranderingen rechtstreeks met beleidsmakers te bespreken, mogen we volgens mij de mogelijke risico's hiervan niet uit het oog verliezen.

Er werd door andere deelnemers terecht gewaarschuwd voor de gevaren van afhankelijkheid. Wanneer organisaties te sterk leunen op hun banden met beleidsmakers, bestaat het risico dat organisaties hun eigen kritische stem matigen om politieke relaties niet te schaden. Om dit te voorkomen, pleitten sommige deelnemers om meer **leef** te tonen: het aangaan van moeilijke gesprekken en het blijvend agenderen van maatschappelijke thema's, ook als dit politieke risico's kan opleveren.

Een open en wederzijds respectvolle relatie met de politiek is essentieel om de sector te laten functioneren als een kritische, verbindende en innovatieve kracht in het maatschappelijk middenveld. Het herstellen van vertrouwen en het vinden van een goede balans tussen samenwerking en onafhankelijkheid is dan ook een gedeelde verantwoordelijkheid van zowel de overheid als de organisaties zelf.

AUTONOMIE EN SAMENWERKING: DE TOEKOMST?

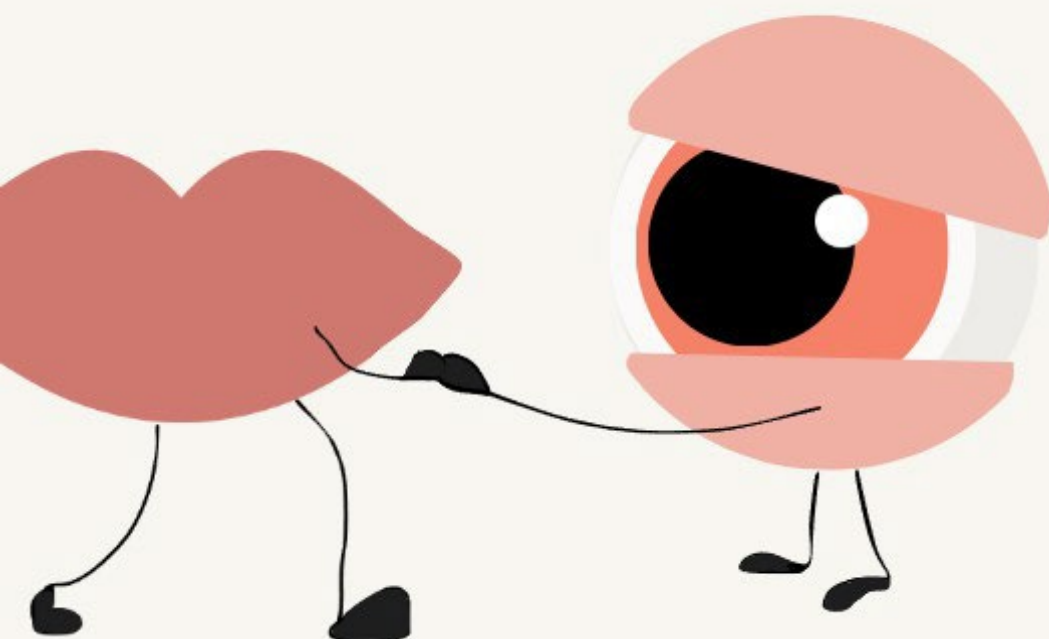

Solidariteit en collectieve actie

Een ander belangrijk thema kwam naar voren: de kracht van de sector ligt in collectieve actie en solidariteit binnen de cultuursectoren. Hoewel solidariteit vaak aanwezig is, werd er opgemerkt dat deze niet altijd voldoende naar buiten wordt gebracht of expliciet wordt benadrukt (Vrede vzw et al., 2024).

Toch is de procedure van De Federatie bij het Grondwettelijk Hof in oktober 2023 in mijn ogen een treffend voorbeeld van hoe solidariteit binnen de sector tot uitdrukking komt. Dit toont dat het niet alleen zichtbaar moet zijn, maar dat het ook effectief kan bijdragen aan het beschermen van autonomie en het versterken van de positie van organisaties in het cultuurveld. Voor mij onderstreept dit initiatief de kracht van een gezamenlijke stem en het wezenlijke verschil dat dit kan maken.

Het is van cruciaal belang dat de sector deze solidariteit verderzet. Door samen te werken via koepels of federaties, zoals De Federatie, kunnen organisaties niet alleen hun autonomie beschermen, maar ook beter weerstand bieden aan politieke druk en bureaucratische obstakels. Dergelijke samenwerkingsverbanden vormen een krachtig en verenigd front, waarmee collectieve belangen worden beschermd en de sector zijn autonomie en veerkracht behoudt in een dynamische en uitdagende context.

CONCLUSIE: EEN GEDEELDE KOERS

Sociaal-culturele en amateurkunstenorganisaties spelen een essentiële rol in het versterken van maatschappelijke participatie, kritische reflectie en een democratische samenleving. Hun autonomie is echter steeds vaker onderwerp van discussie, mede door de toenemende verantwoordingsdruk en politieke inmenging. Terwijl transparantie en efficiënt beheer van publieke middelen noodzakelijk zijn, kunnen te strikte beleidscontroles en administratieve lasten de vrijheid en slagkracht van deze organisaties beperken.

De spanning tussen autonomie en verantwoording vraagt om een evenwichtige benadering. Enerzijds moeten organisaties voldoende ruimte behouden om flexibel en maatschappijkritisch te werken. Anderzijds blijft samenwerking met de overheid cruciaal om duurzame ondersteuning te garanderen. Dit vereist een wederzijds vertrouwen, waarin beleidsmakers en organisaties samen werken aan een model dat zowel transparantie als onafhankelijkheid waarborgt.

Daarnaast blijkt dat collectieve actie en solidariteit binnen de sector een belangrijke hefboom vormen om de autonomie te beschermen. Door gezamenlijk op te treden en een duidelijke stem te laten horen, kunnen organisaties hun belangen krachtiger verdedigen en beleidsmatige druk beter het hoofd bieden.

De toekomst van de sector ligt in een constructieve dialoog tussen overheid en middenveld, waarbij autonomie niet wordt opgeofferd aan verantwoording, maar waarin beide factoren in balans worden gebracht. **De uitdaging ligt in het bewaken van die balans, maar de kans om zo een blijvende impact te maken, is even groot.**

BRONNENLIJST

De Federatie. (2022, April 17). *Nieuw decreet sociaal-cultureel werk ademt wantrouwen*. De Federatie. <https://www.defederatie.org/nieuws/nieuw-decreet-scw-ademt-wantrouwen>.

De Federatie. (2023a, Oktober 27). *Zorgt procedure Grondwettelijk Hof voor (on)zekerheid?* De Federatie. <https://www.defederatie.org/nieuws/de-procedure-van-de-federatie-bij-het-grondwettelijk-hof-veroorzaakt-politieke-turbulentie>.

De Federatie. (2023b, November 22). *Onze sectoren: onmisbare krachten in een veranderende samenleving*. De Federatie. <https://www.defederatie.org/dossiers/onze-sectoren-in-een-veranderende-samenleving-kernwaarden-en-uitgangspunten>.

De Federatie. (2024a). *Het sociaal-cultureel en amateurkunstenverhaal van Vlaanderen*. De Federatie. <https://www.defederatie.org/files/images/Wascabi-2023-inleiding.pdf>

De Federatie. (2024b, Mei 6). *Solidair voor autonomie: Resolutie over het belang van de autonome rol van sociaal-culturele organisaties en amateurkunstenkoepels*. De Federatie. <https://www.defederatie.org/standpunten/solidair-voor-autonomie-resolutie-over-het-belang-van-de-autonome-rol-van-sociaal-culturele-organisaties-en-amateurkunstenkoepels>.

De Federatie. (2024c, September 19). *Grondwettelijk Hof vernietigt omstreden subsidievoorwaarde in het decreet sociaal-cultureel werk*. De Federatie. <https://www.defederatie.org/nieuws/grondwettelijk-hof-vernietigt-omstreden-subsidievoorwaarde-in-het-decreet-sociaal-cultureel-werk>.

De Federatie. (2024d, October 3). *Vlaams regeerakkoord: onze eerste blik*. <https://www.defederatie.org/nieuws/vlaams-regeerakkoord-onze-eerste-blik>. De Federatie. (2024e, December 2). *Beleidsnota Cultuur: vooruitgaan in dialoog (en/want/maar) mét ambitie*. De Federatie. <https://www.defederatie.org/nieuws/beleidsnota-cultuur-vooruitgaan-in-dialoog-en-want-maar-m%C3%A9t-ambitie>.

Departement Cultuur, Jeugd & Media. (2023, March 10). *Regelgeving sociaal-cultureel volwassenenwerk*. <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/sociaal-cultureel-volwassenenwerk/regelgeving-sociaal-cultureel-volwassenenwerk>

Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. (n.d.) *De 5 krachtlijnen van sterk sociaal werk*. <https://departementwvg.be/ssw/5-krachtlijnen>.

Hackethal, I., & Raeymaeckers, P. (2023, February 9). *Geëngageerde sociaal werkers zijn niets zonder geëngageerde organisaties*. Sociaal.net. <https://sociaal.net/opinie/politiserend-werken-we-moeten-het-vaker-hebben-over-sociaalwerkorganisaties>.

Knack. (2023, November 10). *Sociaal-culturele organisaties zien politieke bemoeienis toenemen: gespierde verkiezingstaal of is er meer aan de hand?* <https://www.knack.be/nieuws/belgie/politiek/culturele-organisaties-zien-politieke-bemoeienis-toenemen-gespierde-verkiezingstaal-of-is-er-meer-aan-de-hand>.

BRONNENLIJST

Knack. (2024, Oktober 17). *Raadkamer verwijst Sihame El Kaouakibi naar correctionele rechtbank*. <https://www.knack.be/nieuws/belgie/politiek/raadkamer-verwijst-sihame-el-kaouakibi-naar-correctionele-rechtbank>.

Koops, E. (2024, December 30). *Autonoom en autonomie - Betekenis*. Historiek. <https://historiek.net/autonomie-autonoom-betekenis/138034/>.

Permentier, J. (2024, Juni 10). *Intimidatie van socioculturele sector door Jan Jambon moet stoppen*. Vrede. <https://vrede.be/nl/nieuws/intimidatie-van-socioculturele-sector-door-jan-jambon-moet-stoppen>.

Serrien, L. (2024, Juni 27). *Administratie en bureaucratie: 'Kan het alsjeblieft eenvoudiger?'* Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/bureaucratie-kan-het-alsjeblieft-eenvoudiger/>.

Socius. (n.d.-a). *Civiel perspectief*. Socius.be. <https://socius.be/sociaal-cultureel-werken/rollen-en-functies/civiel-perspectief>.

Socius. (n.d.-b). *Korte geschiedenis*. Socius.be. <https://socius.be/wegwijs-scw/korte-geschiedenis>.

Sven De Visscher & Annick Verstraete (2024). *Bestuur, Beleid en Organisatie van het Werkveld* (S. De Visscher & A. Verstraete, Red.). [file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/BBO_cursus2425%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Gebruiker/Downloads/BBO_cursus2425%20(3).pdf)

Vrede vzw, Victoria Deluxe, action zoo humain, viernulvier, & Stad Gent. (2024, December 17). *GKO-CAFÉ: het belang van autonomie voor de kunst en cultuursector*. In Eye on Palestine [GKO-bijeenkomst]. <https://eyeonpalestine.be/index.php/event/gko-cafe-het-belang-van-autonomie-voor-de-kunst-en-cultuursector>.